

Дугінець Г. В., Саркісян Л. Г.

ОСОБЛИВОСТІ ВИМІРЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО СКОРИГОВАНОГО ВРП

У статті сформульовано необхідність поглиблення та удосконалення еколого-економічних показників, розглянуті існуючі індекси та індикатори сталого розвитку. Проведено порівняльний аналіз існуючих нормативів для розрахунку екологічного податку та зборів за забруднення навколишнього середовища. Окреслено основні проблеми природокористування в Україні та їх наслідки, а саме негативний вплив на здоров'я населення. Запропоновано методику вимірювання екологічно скоригованого валового регіонального продукту (ЕВРП) на основі удосконалення витратного методу. Проаналізована залежність регіонального добробуту від стану навколишнього середовища за допомогою вимірювання ЕВРП регіонів України. Досліджено навантаження на регіони України за компонентами забруднення водного середовища, атмосферного повітря, земельних ресурсів та темпів формування відходів. Проведено групування регіонів за ЕВРП на душу населення, при якому виокремлені позитивна та негативна динаміка показника.

Ключові слова: екологічно скоригований валовий регіональний продукт, сталий розвиток, макроекономічні рахунки, забруднення, споживання екологічних послуг

Рис.: 2. Табл.: 2. Формул: 1. Бібл.: 17.

Дугінець Ганна Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент, кафедра міжнародної економіки, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна), *Email:* a.duginets@yandex.ru

Саркісян Лариса Геворгівна – аспірант, кафедра міжнародної економіки, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури (вул. Чернишевського, 24а, Дніпропетровськ, 49600, Україна)

Email: sarkisyanlg@gmail.com

УДК 330.5.051.55

Дугінець А. В., Саркісян Л. Г.

ОСОБЕННОСТИ ИЗМЕРЕНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКИ СКОРРЕКТИРОВАННОГО ВРП

В статье сформулирована необходимость углубления и совершенствования эколого-экономических показателей, рассмотрены существующие индексы и индикаторы устойчивого развития. Проведен сравнительный анализ существующих нормативов расчета экологического налога и сборов за загрязнения окружающей среды. Обозначены основные проблемы природопользования в Украине и их последствия, а именно негативное влияние на здоровье населения. Предложена методика измерения экологически скорректированного валового регионального продукта (ЭВРП) на основе совершенствования затратного метода. Проанализирована зависимость регионального достатка от состояния окружающей среды с помощью измерения ЭВРП регионов Украины. Исследовано давление на регионы Украины по компонентам: загрязнение водной среды, атмосферного воздуха, земельных ресурсов и темпов формирования отходов. Проведено группирование регионов по ЭВРП на душу населения, при котором выделены положительная и отрицательная динамика показателя.

Ключевые слова: экологически скорректированный валовой региональный продукт, устойчивое развитие, макроэкономические счета, загрязнение, потребление экологических услуг

Рис.: 2. Табл.: 2. Формул: 1. Библ.: 17.

Дугінець Анна Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, доцент, кафедра международной экономики, Киевский национальный торгово-экономический университет (ул. Киото, 19, Киев, 02156, Украина), *Email:* a.duginets@yandex.ru

Саркісян Лариса Геворговна – аспирант, кафедра международной экономики, Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры (ул. Чернышевского, 24а, Днепропетровск, 49600, Украина)

Email: sarkisyanlg@gmail.com

UDC 330.5.051.55

Duginets G. V., Sarkisian L. G.

SPECIFIC FEATURES OF MEASURING THE ECOLOGICALLY ADJUSTED GROSS REGIONAL PRODUCT

The article formulates a necessity of deepening and improvement of ecological and economic indicators and considers the existing indices and indicators of sustainable development. It conducts a comparative analysis of existing norms of calculation of the ecological tax and fees for environmental pollution. It marks main problems of nature management in Ukraine and their consequences, namely, negative impact on health of the population. It offers methods of measurement of the ecologically adjusted gross regional product (EGRP) on the basis of improvement of the cost method. It analyses dependence of the regional welfare on the state of environment with the help of measuring the EGRP of Ukrainian regions. It studies the pressure on Ukrainian regions by components: pollution of aquatic environment, atmospheric air, land resources and rates of waste formation. It conducts grouping of regions by EGRP per capita with specification of positive and negative dynamics of the indicator.

Key words: ecologically adjusted gross regional product, sustainable development, macro-economic accounts, pollution, consumption of ecological services

Pic.: 2. Tabl.: 2. Formulae: 1. Bibl.: 17.

Duginets Ganna V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor, Department of International Economics, Kyiv National University of Trade and Economy (vul. Kioto, 19, Kyiv, 02156, Ukraine), *Email:* a.duginets@yandex.ru

Sarkisian Larysa G. – Postgraduate Student, Department of International Economics, Prydniprov'ska State Academy of Civil Engineering and Architecture (vul. Chernyshevskogo, 24a, 49600, Ukraine), *Email:* sarkisyanlg@gmail.com

Постановка проблеми. Формування та впровадження засад сталого розвитку регіонів супроводжується процесом тривалих змін у суспільстві, які мають фундаментальний характер. Пошук шляхів розвитку економіки та вибір способів розв'язання проблем націлений перш за все на аналіз існуючої ситуації, виявлення конфліктів та протиріч соціо-еколого-економічного характеру. В традиційних статистичних вимірюваннях макроекономічних показників природні умови та ресурси не розглядаються з позицій їх вичерпності, що дозволяє не враховувати ліміти розвитку, екосистемні особливості, можливості абсорбувати негативні ефекти. Стосовно вимірювання добробуту регіону, основним макроекономічним показником є Валовий регіональний продукт (ВРП), який безпосередньо впливає на розробку та впровадження політики соціально-економічного розвитку регіону. Але можливість макроагрегата є певним чином лімітованими через неврахування ємності екосистеми. І саме недостатня увага до екологічного ресурсу та послуг при складанні макроекономічних рахунків обумовлює актуальність дослідження, подальшу розробку та впровадження скоригованих еколого-економічних показників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань щодо вимірювання результатів сталого розвитку та екологічного коригування макроекономічних показників присвятили праці видатні зарубіжні та вітчизняні вчені, серед яких О. Веклич, М. Шлапак, О. Шкарупа, О. Клевакіна, О. Рюміна, Р. Костанза, Г. Дейлі, Е. Бабієр, Дж. Стігліц, А. Сен та багато інших. Разом з тим, маловивченими залишаються питання методології розрахунку регіональних екологоузгоджених показників.

Постановка завдання. Метою проведення розрахунків Екологічно скоригованого ВРП (ЕВРП) у даному дослідженні є вимірювання величини вкладу навколишнього середовища в економічний розвиток та добробут населення, що умовно передбачає визначення того, скільки готово суспільство (населення) регіону за це заплатити. Тобто, формуються кількісні значення (у грошовому вираженні) вартості економічного зростання для регіонів, які використовуються в подальшому для внесення змін у місцеві плани розвитку показників стану довкілля та встановлення причин кризового стану багатьох із них. Це дозволить, після аналізу отриманих даних, визначити основні аспекти у процесі прийняття рішень при розробці ефективної регіональної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Через багатогранність та багатовекторність розвитку, регіони України як соціо-еколого-економічні системи на сучасному етапі розвитку зіткнулись з комплексом проблем, пов'язаних з порушенням можливості екосистем забезпечувати функціональність господарської системи та сприятливій для життєдіяльності суспільства умови.

Тобто, природомісткі галузі промислових регіонів, такі як вугільна, металургійна, хімічна, машинобудівна, будівельна, стали загрозою для екологічної безпеки, спричинивши комплексне забруднення всіх складових екосистем, виснаження багатьох видів природних ресурсів. Од-

ним з наслідків цих процесів став взаємозв'язок щорічного зростання хронічних захворювань серцево-судинної, дихальної, ендокринної систем, та вроджених генетичних вад із забрудненням навколишнього середовища. А саме, при збільшенні кількості викидів в атмосферу на 100 тис. тон, ймовірність зростання захворювань дихальної системи зростає на 3%, а ендокринної системи на 2,5% [1, с. 149]. Подібні проблеми обумовлюються, в більшості випадків, низьким рівнем контролю за технологічними процесами на підприємствах промисловості та застарілим матеріально-технічним обладнанням, через що щорічно непоправна матеріальна шкода та згубний вплив на здоров'я людей спричиняють виникнення тяжких захворювань.

Крім того, спостерігається суттєва розбалансованість у темпах розвитку соціального, екологічного та економічного капіталів регіону. Негативні тенденції заважають гармонійному та пропорційному розвитку, стримуючи якісне економічне зростання, підвищення соціальних стандартів та вирівнювання темпів розвитку регіонів. Відповідно, виникає необхідність більш детального дослідження тиску господарської системи на навколишнє середовище регіону, адже екологічний стан регіонів, незважаючи на значне скорочення темпів виробництва з 1991 року, все ще є незадовільним.

Слід зазначити, що розрахунки інтегрованих еколого-економічних рахунків здійснюються у багатьох країнах та різними міжнародними організаціями (табл. 1).

Вітчизняними вченими також досліджуються еколого-економічні протиріччя, їх вплив на екологічну та соціальну системи, що відображається у вимірюванні наступних показників: Зелений ВВП України, Індекс екологічно сталого розвитку, Індекс сталого розвитку регіонів України, Індикатор справжніх регіональних заощаджень, Екологічний слід та біологічний потенціал регіонів України, показник зеленої конвергенції регіонів України тощо. Але, незважаючи на існуючі дослідження, існує необхідність у перенесенні на регіональний рівень екологічно скоригованих макроекономічних показників, наприклад ЕВРП.

Цей показник, на нашу думку, дозволить удосконалити оціночний елемент у структурі механізму регулювання сталого розвитку регіону. При розрахунку ЕВРП передбачається використання системи національних рахунків у інтересах сталого розвитку у регіональному розрізі. Нормування її основних складових полягає у формуванні оптимальних екологічних характеристик регіону. Переведення основного макроекономічного регіонального агрегата у еколого-економічну площину є передумовою зростаючого попиту на чисте навколишнє середовище та нові соціо-екологічні стандарти. На думку вчених, екологічно скоригований показник дасть змогу з'ясувати, чи перевищить він економічний дохід, якщо випуск досягається за рахунок вичерпання природного капіталу [7, с. 52].

Таким чином, зважаючи на насиченість використання природних ресурсів та послуг, що спричиняє зменшення здатності системи до самовідновлення, є необхідними приbliżні оцінні дані, через їх цінність як джерела або фунда-

Провідні показники сталого розвитку*

№	Тип показника	Назва показника	Характеристика
1	Система індикаторів	Система еколого-економічного обліку (СЕЕО)	Враховує екологічний чинник у національних статистичних розрахунках
2		Система індикаторів Комісії ООН по сталому розвитку	Охоплює майже всі аспекти сталого розвитку, та сформовані за структурою «тема-підтема-індикатор» Складається приблизно зі 134 індикаторів.
3		Система екологічних індикаторів ОЕСР	Сформована на основі моделі «тиск-стан-реакція», основними критеріями є вимірюваність, актуальність, регулярне використання.
4	Агреговані показники	Індекс «істинних заощаджень»	Вимірює швидкість накопичення національних заощаджень після належного обліку виснаження природних ресурсів і збитку від забруднення навколишнього середовища.
5		Індекс сталого економічного добробуту та індекс реального прогресу	Відбивають ті аспекти економіки, які лежать поза монетарним поводженням
6		Індекс екологічної сталості	Дозволяє порівнювати країни завдяки результатам оцінки природоохоронної політики, зіставляти економічне зростання та охорону природи
7	Показники соціального розвитку	Індикатор «здоров'я населення»	Відображає розповсюдження екологічно обумовлених захворювань
8		Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП)	Оцінює рівень середніх досягнень країни за індикаторами: тривалість життя; знання; рівень життя
9	Показники екологічного розвитку	Індекс «живої планети»	Вимірює природний капітал лісів, водних і морських екосистем
10		«Екологічний слід»	Вимірює споживання населенням продовольства і матеріалів
11	Показники економічного розвитку	Індекс конкурентоспроможності	Формується на основі розрахунку 12 підіндексів, згрупованих у три групи: базові умови розвитку, фактори-каталізатори (підвищувачі ефективності) та фактори інновацій та розвитку.
12		Індекс економічної свободи	Формується з 10 чинників експертним оцінюванням за 100-бальною шкалою, відображає взаємозв'язок між процвітанням нації та економічною свободою.

* Побудовано автором на основі даних джерел [2-6]

менту для прогнозування змін та планування контролюючих, попереджуючих або знешкоджуючих заходів у системі регулювання природних, техногенних та антропогенних процесів.

Зростання залежності економічних процесів від стану природних ресурсів (ступеню їх виснаження) є основною тенденцією у функціонуванні економіки регіонів України. Нагальність потреби у модернізації виробничих потужностей посилюється високим ступенем зношеності основних фондів. За розрахунками науковців, різниця між традиційним ВВП та «зеленим» ВВП протягом 2001–2007 рр. склала

4,6% в середньому, враховуючи недосконалість статистичних даних та неможливість врахування всіх компонентів, які призводять до забруднення та деградації навколишнього середовища [10, с. 44]. Звичайно, методологія розрахунку ЕВРП є недостатньо розробленою та потребує подальшого удосконалення й розширення набору показників, адже характер впливу на екосистему є багатоаспектним та багато-векторним.

Таким чином, для розрахунку ЕВРП нами були використані дані державного комітету статистики, головних управлінь статистики в областях, екологічних паспортів

27 адміністративно-територіальних одиниць України за період 2007–2011 рр. Розрахунки проводились за наступною формулою:

$$EGRP = GRP - Uw - E - Pw - RI, \quad (1)$$

де GRP – Валовий регіональний продукт;
 Uw (waste utilization) – витрати на очищення відходів;
 E (emissions) – вартість викидів забруднюючих речовин у атмосферу;
 Pw (purification of water) – витрати на очищення водних ресурсів;
 RI (land reclamation) – витрати на рекультивацію земель.

Розрахунок екологічно скоригованого ВРП нами було виконано з наступною етапністю:

- 1) формування бази обчислення витрат на очищення атмосферного повітря від забруднюючих викидів;
- 2) формування бази обчислення витрат на зменшення відходів;
- 3) формування бази обчислення витрат на очищення водних ресурсів;
- 4) формування бази обчислення витрат на рекультивацію земель.

Обсяг відходів, як промислових, так і побутових, які накопичилися у місцях складування та стихійно на звалищах адміністративних одиниць різного рівня, перевищує асиміляційну здатність навколишнього середовища, а рівень їх технологічної обробки та засоби попередження їх утворення є недостатньо ефективними. Оцінювання їх утворення проводиться відповідно до встановлених ставок плати за їх розміщення у спеціально розміщених місцях відповідно I, II, та III класів небезпеки.

Керуючись існуючою методикою [11], витрати на очищення повітря та відходів пропонується розраховувати згідно із існуючими ставками оподаткування, керуючись діючою законодавчо-нормативною базою. З цієї метою був проведений порівняльний аналіз нормативів зборів за забруднення навколишнього середовища, а саме за наявність відходів I–III класів небезпеки, та викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря згідно нормативних актів, які діяли до 2011 року та після, у зв'язку із введенням Екологічного податку за оновленим Податковим кодексом України [8; 9].

Незважаючи на підвищення нормативів, можемо простежити невідповідність їх дійсній вартості відновлення або очищення природного ресурсу, через фізично та морально застарілі основні фонди підприємств-забруднювачів (а саме, добувної, металургійної, машинобудівної промисловостей, АПК).

Витрати на очищення водних ресурсів та рекультивацію земель пропонується розраховувати відповідно до приблизної собівартості їх очищення. Пропонується проведення розрахунків показника «очищення водних ресурсів» згідно з собівартістю очищення та відведення стічних вод (2,20 грн/м) [12]. Витрати на рекультивацію земель вимірювати згідно із собівартістю відновлення 1 га землі [13].

Аналіз витрат на очищення відходів та витрат на очищення атмосферного повітря засвідчує, що найбільшими забруднювачами навколишнього середовища є регіони з високою концентрацією об'єктів промисловості та сільськогосподарства. Виключенням є АР Крим через інтенсивне споживання рекреаційними послугами екосистеми півострова (з 2007 по 2010 р. темп зростання склав 43 %). Згідно розрахованим даним Запорізька та Донецька області характеризуються найвищими витратами, а саме відхилення від середньоукраїнського складає 6488 та 4017 млрд грн відповідно у 2011 році. Незважаючи на те, що Сумська область не відрізняється високими темпами формування витрат на очищення відходів (приблизно 3%), спостерігаються значні розходження з іншими областями України.

Таким чином, орієнтація на економічне зростання без урахування місткості екологічної системи, її пропускної здатності, характеру її впливу на соціальний капітал регіону призвела до погіршення стану екосистеми та обумовила необхідність підвищення природоохоронних витрат та їх раціональному розподіленню. Про це засвідчує розрахунок інших трьох складових розрахунку.

Рівень забрудненості водних ресурсів України є одним із найвищих в Європі. За вимірюваннями, концентрація нафтопродуктів становила за 2011 р. у р. Дніпро 138,1 т, р. Сіверський Донець 170,6 т, для порівняння зазначимо, що концентрація нітритів, наприклад, становить 1,3 т, 0,3 т відповідно. Тобто неконтрольований викид результатів діяльності промислових, сільськогосподарських підприємств у поверхневі та підземні водні об'єкти призводить до забруднення та приведення у непридатність для використання у промислових, побутових (забезпечення населення чистою водою) та естетичних цілях.

Необхідно відмітити, що лише в 6 з 27 регіонів України спостерігається тенденція до збільшення екологічної шкоди. Лідируючі позиції займають Запорізька, Донецька, Дніпропетровська, АР Крим, Сумська та Луганська області. Наприклад, розмір екологічної шкоди в Запорізькій області складає 29,9 млн грн, що перевищує середньоукраїнський у 8,78 разів, майже ідентична ситуація з Донецькою (7,88). АР Крим, Дніпропетровська, Сумська та Луганська області перевищують його у 2 рази; питома вага інших регіонів є незначною. Подібна нерівномірність є результатом нерациональної структури економіки, низького стану контролю за навколишнім середовищем, відсутністю адміністративних та ринкових стимулів до інтенсивного, ресурсозаощадуючого природокористування (рис. 1).

За розрахованими даними показник ЕВРП наочно продемонстрував, скільки кожна область втрачає через споживання екологічних послуг (табл. 2).

На основі отриманих даних були виокремлені наступні групи регіонів: 1 – показники падіння показника не перевищували 200 грн, 2 – спостерігались коливання від 0–200 грн. зі знаком мінус, 3 – динаміка показала позитивний результат. Таким чином, до першої групи увійшли: АР Крим, Донецька, Запорізька, Сумська, Луганська області.

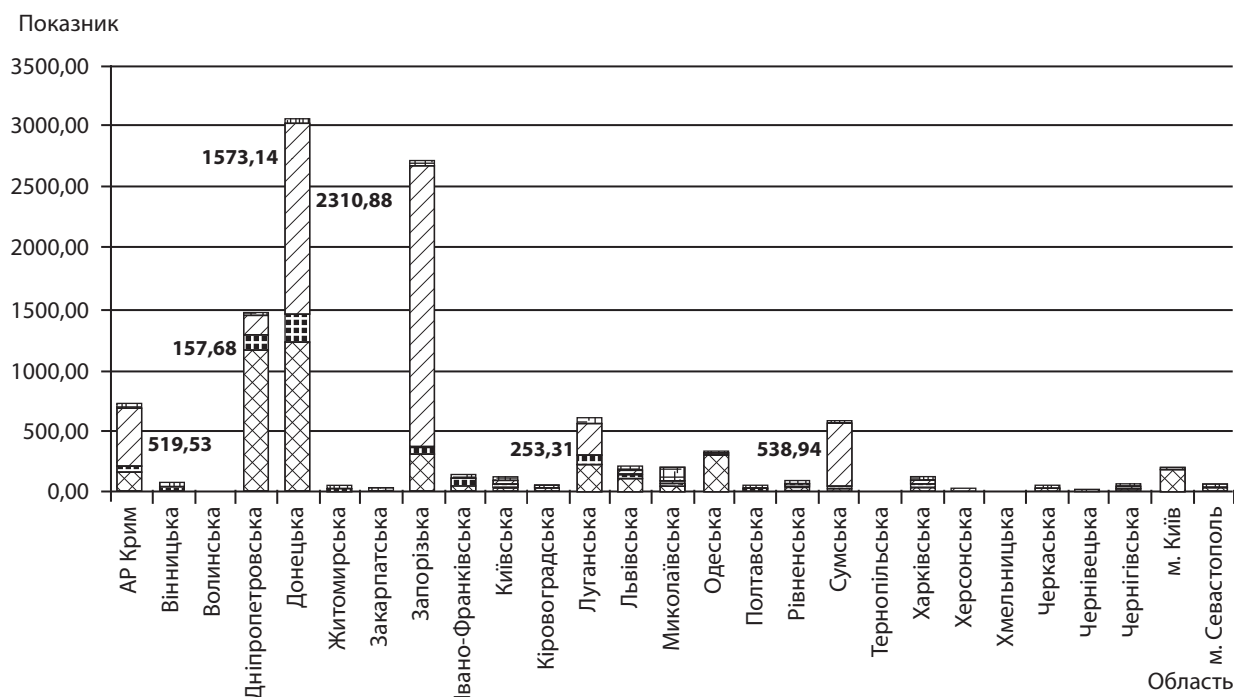

Рис. 1. Складові екологічно скоригованого ВРП*

* – побудовано автором

Таблиця 2

Динаміка змін екологічно скоригованого ВРП на душу населення*

Регіон	Екологічно скоригований валовий регіональний продукт на душу населення, грн					Зміни, ВРП (2011–2007 рр.)	Зміни, ЄВРП, (2011–2007 рр.)	Зріст/падіння
	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.			
1	2	3	4	5	6	7	8	9
АР Крим	10422	13737	13774	16308	18512	8907	8090	-817
Вінницька	9109	12009	12104	14285	17679	8610	8570	-40
Волинська	9685	12317	11780	13901	17000	7302	7314	12
Дніпропетровська	20370	30378	27292	34261	41384	21173	21015	-158
Донецька	19289	25488	22661	28475	34819	16218	15530	-688
Житомирська	8414	11469	11358	14548	17107	8697	8692	-4
Закарпатська	8426	10607	10066	12275	14466	6026	6040	14
Запорізька	17007	22312	20063	23100	23368	9541	6361	-3180
Івано-Франківська	9992	12886	12440	14772	19154	9344	9162	-181
Київська	14920	20490	21679	26070	34336	19465	19416	-49
Кіровоградська	9417	13356	12958	15413	19809	10357	10392	34
Луганська	13317	18065	16349	19562	24447	11413	11130	-283
Львівська	10717	13813	14018	16284	20389	9578	9672	94

1	2	3	4	5	6	7	8	10
Миколаївська	12096	16042	16926	19823	23228	11167	11132	-35
Одеська	13647	19449	20210	22398	25622	11922	11975	53
Полтавська	18388	22356	22234	29525	35079	16715	16691	-24
Рівненська	9652	12159	11652	13767	16691	7063	7039	-24
Сумська	10008	13364	13384	15458	18255	9534	8247	-1287
Тернопільська	7478	9656	10212	11676	15020	7542	7542	0
Харківська	15578	21221	21159	23562	27794	12300	12216	-84
Херсонська	8065	11890	12220	14306	16917	8865	8853	-12
Хмельницька	9053	11886	11739	13562	17204	8151	8151	-1
Черкаська	10256	14497	14317	17234	20975	10732	10719	-13
Чернівецька	7342	9738	9359	10920	13223	5874	5881	7
Чернігівська	9954	13077	13003	15287	19211	9261	9257	-5
м. Київ	49701	61585	61028	70603	79931	29944	30230	286
м. Севастополь	12794	16459	16842	20304	24436	11613	11642	29

* - розраховано автором

До другої: Вінницька, Дніпропетровська, Івано-Франківська, Київська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська. До останньої з по-

зитивною динамікою: Волинська, Закарпатська, Кіровоградська, Львівська, Одеська, Тернопільська, Чернівецька області, м. Київ та Севастополь. Розбіжності наочно проілюстровані на рис. 2.

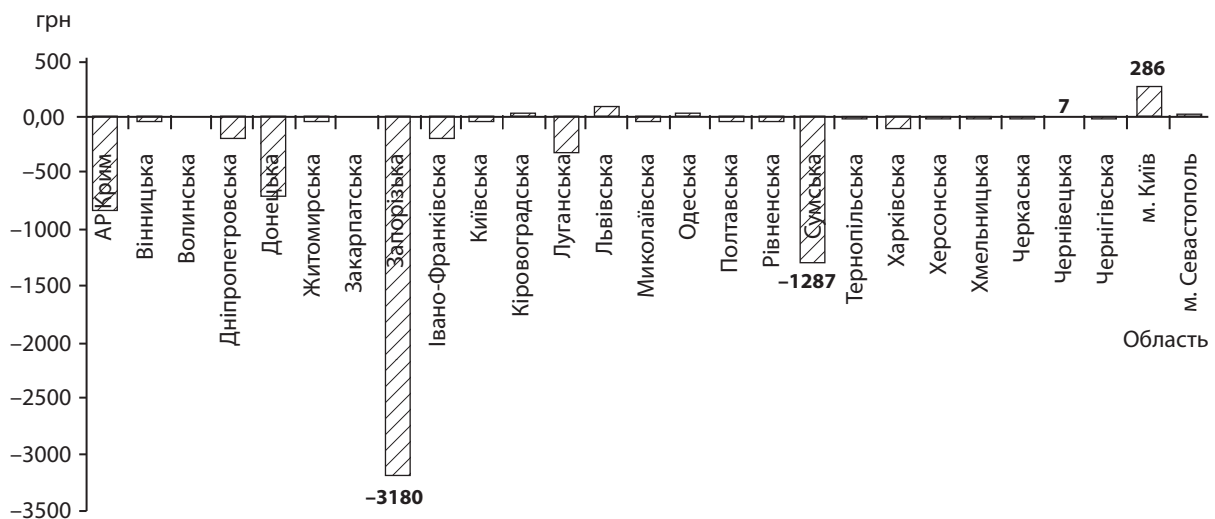

Рис. 2. Темпи зростання/падіння ЕВРП та ВРП на душу населення*

* Побудовано автором

Аналіз впливу на розвиток регіону засвідчив ресурсну спрямованість господарювання та його вплив на економічний розвиток. При цьому необхідно враховувати кризовий стан економічної та соціальної сфер, значну маргіналізацію суспільства, що пов'язано із зміною моральних та світоглядних цінностей, наслідками чого стали безробіття, імміграція тощо.

Висновки. На підставі проведеного дослідження слід констатувати, що соціо-еколого-економічні проблеми регіонів України обмежують можливості до сталого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

- Кубатко О. В. Удосконалення системи показників для еколого-економічного обґрунтування сталого розвитку територій: дисертація на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук / О. В. Кубатко. – Суми: СумДУ, 2011. – 268 с.
- Тарасова Н. П. Индексы и индикаторы устойчивого развития / Н. П. Тарасова, Е. Б. Кручина // Материалы международной конференции «Устойчивое развитие: природа-общество-человек». Том 1. – М., 2006. – С. 127-144.
- Бакуменко Б. Л. Интегральная оценка качества и степени экологической устойчивости окружающей среды региона (на примере республики Марий Эл) / Прикладная экономика. – 2008. – № 1(9) – С. 73-92.
- Лігоненко, Л. Оцінка інноваційності економіки України в міждержавних рейтингах / Л. Лігоненко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2012. – № 3. – С. 5-22.
- Колеснікова-Стейнруд О. В. Рівень індексу економічної свободи в Україні і аналіз його складові / О. В. Колеснікова-Стейнруд, Л. Д. Дудка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2011_15_2/dudka.pdf
- Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства: теорія, методологія, практика / [Андерсон В. М., Андреева Н. М., Алимов О. М. та ін.]; За науковою редакцією д. е. н., проф. Хлобистова Є. В. / ДУ «ЕПРС НАН України», ІПРЕД НАН України, СумДУ, НДІ СРП. – Сімферополь: ІТ «АРИАЛ», 2011. – 589 с.
- Веклич О. О. «Екологічна ціна» економічного зростання України / О. О. Веклич, М. Ю. Шлапак // Економіка України. – 2012. – № 1. – С. 51-60.
- Про затвердження порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища і стягнення цього збору [Електронний ресурс]: Постанова № 303 від 01.03.99 / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/303-99-%D0%BF>
- Податковий кодекс України [Електронний ресурс]: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, №13-14, ст. 112. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
- Веклич О. О. «Екологічна ціна» економічного зростання України / О. О. Веклич, М. Ю. Шлапак // Економіка України. – 2012. – № 2. – С. 38-45.
- Забелина И. А. Оценка экологических затрат в ресурсном регионе / И. А. Забелина, Е. А. Клевакина [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://iaszk.chita.ru/publication/pages/Region_ZIA_KEA.pdf

Таким чином, вдосконалення ЄВРП надасть можливість розширити перелік стратегічних завдань регіонального розвитку за рахунок включення у соціально-економічні програми екологічної компоненти. Подальші дослідження мають базуватися на удосконаленні методології розрахунку показника та визначення доцільності впровадження певних інструментів регулювання у межах організаційно-економічного механізму, що забезпечить його ефективність у рамках обраного часового відрізка.

REFERENCES

- Anderson, V. M., Andrieva, N. M., and Alymov, O. M. Stalyi rozvytok ta ekolohichna bezpeka suspilstva: teoriia, metodolohiia, praktyka [Sustainable development and environmental safety of society: theory, methodology, practice]. Simferopol: ARYAL, 2011.
- Bakumenko, B. L., and Korotkov, P. A. "Integralnaia otsenka kachestva i stepeni ekologicheskoy ustoychivosti okruzhaiushchey sredy regiona (na primere respubliky Mariy El)" [Integral assessment of the quality and environmental sustainability of the region's environment (for example, the Republic of Mari El)]. *Prikladnaia ekonomika*, no. 1 (9) (2008): 73-92.
- Dvoretzkyi, A. M. "Metodychni pidkhody rozrakhunku vartosti rilli na osnovi vidnovlennia enerhetychnoho resursu humusu" [Methodological approaches for calculating the cost of arable land - based energy resource recovery humus]. <http://www.economy.nayka.com.ua>.
- Kolesnikova-Steinrud, O. V., and Dudka, L. D. "Riven indeksu ekonomichnoi svobody v Ukraini i analiz ioho skladovi" [The level of the index of economic freedom in Ukraine and the analysis of its components]. http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2011_15_2/dudka.pdf.
- Kubatko, O. V. "Udoskonalennia systemy pokaznykiv dlia ekoloho-ekonomichnoho obgruntuвання staloho rozvytku terytorii" [Improvement of the system of indicators for ecological and economic assessment of sustainable development of territories]. *dys. ... kand. ekon. nauk*, 2011.
- Lihonenko, L. "Otsinka innovatsiinosti ekonomiky Ukrainy v mizhderzhavnykh reitynhakh" [Evaluation innovation economy of Ukraine in international rankings]. *Visnyk KNTEU*, no. 3 (2012): 5-22.
- [Legal Act of Ukraine] (1999). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/303-99-%D0%BF>.
- [Legal Act of Ukraine] (2011). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
- "Prohrama reformuvannia i rozvytku zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Rivnenskoj oblasti na 2010 - 2014 roky" [The program of reforming of housing and communal services of Rivne region 2010 - 2014 years]. http://oblrada.rv.ua/documents/rishennya/5-sklikannya.php?SECTION_ID=37&ELEMENT_ID=3389.
- Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2010 r. [Statistical Yearbook of Ukraine for 2010]. Kyiv: Avhust Treid, 2011.
- Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2008 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2008]. Kyiv: Konsultant, 2009.
- Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2011 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2011]. Kyiv: Avhust Treid, 2012.

12. Програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства Рівненської області на 2010 – 2014 роки [Електронний ресурс]: Рішення Рівненської обласної ради № 1500 від 26.02.10. – Режим доступу: http://oblrada.rv.ua/documents/rishennya/5_sklkannya.php?SECTION_ID=37&ELEMENT_ID=3389
 13. Дворецький А. М. Методичні підходи розрахунку вартості ріллі на основі відновлення енергетичного ресурсу гумусу [Електронний текст] / А. М. Дворецький // Ефективна економіка. – 2011. – №2. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>
 14. Статистичний щорічник України за 2010 р. / Державна служба статистики України; за ред. О. Г. Осауленка. – К.: Август Трейд, 2011. – 560 с.
 15. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Держкомстат України; за ред. О. Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2009. – 566 с.
 16. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Державна служба статистики України; за ред. О. Г. Осауленка. – К.: Август Трейд, 2012. – 567 с.
 17. Статистичний щорічник України за 2009 рік / Держкомстат України; за ред. О. Г. Осауленка. – К.: Інформаційно-аналітичне агентство, 2010. – 567 с.
- Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2009 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2009]. Kyiv: Informatsiino-analitychne ahentstvo, 2010.
- Tarasova, N. P., and Kruchina, E. B. "Indeksy i indykatory ustoychivogo razvitiia" [Indices and indicators of sustainable development]. *Ustoychivoe razvitie: priroda-obshchestvo-chelovek*. Moscow: , 2006.127-144.
- Veklych, O. O., and Shlapak, M. Yu. "«Ekolohichna tsina» ekonomichnoho zrostannia Ukrainy" ["The environmental cost" of economic growth in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 1 (2012): 51-60.
- Veklych, O. O., and Shlapak, M. Yu. "«Ekolohichna tsina» ekonomichnoho zrostannia Ukrainy" ["The environmental cost" of economic growth in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 2 (2012): 38-45.
- Zabelina, I. A., and Klevakina, E. A. "Otsenka ekologicheskikh zatrat v resursnom regione" [Valuation of environmental costs in the resource area]. http://iaszk.chita.ru/publication/pages/Region_ZIA_KEA.pdf.
-